

Návrh opatrenia na zefektívnenie verejnej správy

Projekt:	Lepšie verejné politiky pre bývanie marginalizovaných rómskych komunít
Organizácia:	Nezisková organizácia Projekt DOM.ov
Operačný program:	Efektívna verejná správa
Kód žiadosti o NFP:	314011Q491
Názov aktivity:	Hlavná aktivita č. 3 Skvalitňovanie verejných politík podpory bývania MRK
Názov výstupu:	Návrh na opatrenie zamerané na zefektívnenie verejnej správy
Názov opatrenia:	Revitalizácia obcí s obzvlášť závažnou environmentálnou záťažou
Subjekt, ktorému sa návrh opatrenia predkladá:	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR, Štátny fond rozvoja bývania, Ministerstvo financií SR, Ministerstvo vnútra SR, príslušné VÚC

Revitalizácia obcí s obzvlášť závažnou environmentálnou záťažou

2021

doc. Ing. arch. Katarína Smatanová MA, PhD. a kol.

Návrhy sú formulované v rámci projektu „Lepšie verejné politiky pre bývanie marginalizovaných rómskych komunít“, kód projektu ITMS2014+: 314011Q491.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Úvod

V rámci projektu „Lepšie verejné politiky pre bývanie marginalizovaných rómskych komunít“ je snahou neziskovej organizácie Projekt DOM.ov zbierať údaje a informácie z terénu, z praktických skúseností aktivít organizácie a spolupracujúcich obcí a tieto informácie premietat' do návrhov opatrení s cieľom zefektívniť verejnú správu a legislatívny systém na Slovensku.

Rozsah problému

Podľa aktuálny dát z Atlasu rómskych komunít z roku 2019¹ sa téma bývania a zlepšovania katastrofálnych životných podmienok marginalizovaných rómskych komunít týka každej štvrtej obce na Slovensku. Odhady naznačujú, že takmer 12 000 – 15 000 rodín z prostredia marginalizovaných rómskych komunít žije v súčasnosti v absolútne nevyhovujúcich bytových podmienkach. Niektoré obce majú navyše na svojom území dlhodobu neriešené problémy, ktoré v súčasnosti priamo ohrozujú životy, zdravie a majetok obyvateľov.

Tieto problémy predstavujú potenciálne výdavky ďaleko presahujúce existujúce možnosti miestnej samosprávy ako aj možnosti existujúcich dotačných nástrojov. Existuje niekoľko konkrétnych obcí, ktoré urýchlene potrebujú pomoc, no sami si bez koncentrovaného úsilia Vlády SR a príslušných orgánov štátnej správy pomôcť nevedia. Už táto prvotná pomoc môže vytvoriť priestor pre dlhodobé programy zlepšovania životných podmienok, akým je aj program svojpomocnej výstavby domov do osobného vlastníctva neziskovej organizácie Projekt DOM.ov.

Identifikácia problému

Ako stanovuje zákon Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení, hlavnú kompetenciu a zodpovednosť pri zabezpečení podmienok rozvoja bývania a zabezpečovania základných štandardov pre obyvateľov má samospráva (obec, mesto)². Avšak v prípade, kedy sú problémy nad rámcom možností a schopností obce je potrebné, aby sa danou problematikou zaoberala Vláda SR. Existuje niekoľko obcí na Slovensku, kde je dlhodobu neriešená kritická situácia, ktorá ohrozuje bývanie, životy a zdravie obyvateľov danej lokality. Neriešiteľnosť týchto situácií je podčiarknutá nedostupnými pozemkami a bezmocnosťou obce riešiť situáciu na inom mieste v rámci svojho územia. Prehlbuje sa pritom extrémna generačná chudoba v danom území. Územie sa nedá nijako *de jure* ani *de facto* rozvíjať a kritická situácia sa len prehlbuje, aj s ohľadom na medzilidské vzťahy, preľudnenosť, nezamestnanosť, chorobnosť a všetky ostatné znaky generačnej chudoby sa multiplikujú. Štandardné nástroje rozvoja a práce s marginalizovanými rómskymi komunitami, ako sú terénna sociálna práca, komunitné centrá, materské škôlky, ako aj ostatné pomáhajúce profesie, rozvojové projekty bývania a infraštruktúry sú vlastne len náplasťami a zdanlivo nedosahujú uspokojivé výsledky. Vlastne ani nemôžu, keďže situácia v takto uzavretej lokalite je bez možnosti jej ďalšieho rozvoja nemožná.

¹ Ravasz, A. et al. (2020). *Atlas rómskych komunít*. Bratislava: Vydavateľstvo Veda.

² vid' Zákon č. 369/1990 Zb. v znení neskorších predpisov, § 4 odsek 3, definuje postavenie - povinnosti a kompetencie obce vrátane: j) obstaráva a schvaľuje územnoplánovaciú dokumentáciu obcí a zón, koncepciu rozvoja jednotlivých oblastí života obce, obstaráva a schvaľuje programy rozvoja bývania a spolupôsobí pri utváraní vhodných podmienok na bývanie v obci [...]

Konkrétnym príkladom sú obce Kolačkov, Plavecký Štvrtok, Rudňany, avšak situácia sa týka viacerých obcí. Taktiež sa môže stať, že sa situácia bude vyvíjať týmto smerom aj v iných obciach.

Príklady obcí: Kolačkov, Plavecký Štvrtok a Rudňany ilustrujú a vystihujú iný typ problému. Obec Kolačkov v okrese Stará Ľubovňa má 1 200 obyvateľov, z nich je 38 % Rómov, ktorí žijú na kraji obce, oddelení potokom od vlastnej obce. Táto časť a všetky príbytky v nej sa nachádzajú nielen v záplavovej oblasti tohoto potoka, ale aj pod kopcom, ktorý sa zosúva. Obec sa dlhodobo aktívne snaží nájsť spôsob, ktorým by sa umožnilo obyvateľom, ktorí žijú pod neustálym ohrozením záplav a zosuvu pôdy, presťahovať mimo tohoto územia. Obec pozemky v obci nevlastní. Nákup nových pozemkov je ďaleko za finančnými možnosťami obce. A v každom prípade by bolo potrebné presťahovať prakticky celú jednu tretinu všetkých obyvateľov obce.

Obec Rudňany sa nachádza v okrese Spišská Nová Ves. Obec má 4 500 obyvateľov, z ktorých je asi 60 % Rómov. Rómovia žijú v troch lokalitách v obci, pričom jedna z nich, „Pätorácke“, sa nachádza na území nad starými banskými štôľňami. Vplyvom presakovania vody do týchto banských diel hrozí, že sa príbytky na povrchu, často postavené bez akýchkoľvek technických štandardov, prepadnú. Hrozí strata ľudských životov, zdravia a majetku. Obec napriek dlhotrvajúcej úspešnej snahe postaviť alternatívne bývanie dosiahla svoj limit. Postavila niekoľko desiatok obecných nájomných bytov. Avšak, pozemky vhodné na ďalšiu výstavbu potrebného rozsahu neexistujú, nehovoriac o existujúcom úverovom zaťažení obce, ktoré jej už neumožňuje ďalšie investície.

Obec Plavecký Štvrtok sa nachádza v okrese Malacky. Obec má 2 700 obyvateľov, z ktorých je 30 % Rómov, ktorí žijú v malej lokalite na kraji pri vstupe do obce. V obci dlhodobo pôsobí niekoľko mimovládnych organizácií. Obyvatelia tejto lokality na rozdiel od iných lokalít s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít majú výhodu ekonomicky dynamickej lokality okresu Malacky. Avšak pozemky, na ktorých by si mohli postaviť príbytky v obci, sú im pre etnickú príslušnosť a cenu nedostupné. Obyvatelia si teda svojpomocne postavili vlastné, zväčša technicky vyhovujúce, no úplne nepovolené príbytky na nevhodnom území. Územie, na ktorom sa osídlenie nachádza je ohraničené z dvoch strán obcou, a z dvoch strán lesom, ktorý je zároveň chránenou prírodnou rezerváciou. Asi tretina týchto príbytkov sa nachádza nad aktívnym plynovodom, ktorý je len v hĺbke menej ako 2 metre. Hrozí extrémne nebezpečenstvo poškodenia a možného výbuchu plynovodu. Nehovoriac o obmedzenom prístupe k pitnej vode, extrémnom riziku požiarov a úplnej nedostupnosti tejto lokality pre záchranné zložky. Zahusťovanie obydľí navyše vyvoláva pravidelné násilné spory medzi obyvateľmi. Mediácia ani štandardné postupy nemôžu z dlhodobého hľadiska uspieť, keďže ozajstným problémom je nedostupnosť bývania.

Návrh riešenia

Systémovým riešením pre takéto lokality, je paradoxne odklon od systémových riešení a vytvorenie osobitnej komisie na riešenie takýchto okolností, napr. v gescii Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR. Pre lepšiu koordináciu zúčastnených orgánov štátnej správy by bola vhodná účasť VÚC. Navrhujeme, aby alokácia a uvoľnenie finančných prostriedkov na riešenie týchto dramatických a nesystémových problémov bola

umožnená uznesením Vlády SR. Rovnakým uznesením navrhujeme aj zriadenie medzirezortnej koordinačnej komisie.

Ani v jednej z horeuvedených lokalít nejde len o vyriešenie vlastníckych vzťahov k pozemkom a vytvoreniu vhodných stavebných pozemkov na svojpomocnú výstavbu, resp. výstavbu nájomných bytov. Potrebná intervencia, ktorá poskytne základ pre tieto ďalšie kroky, musí byť oveľa ďalekosiahlejšia. Presťahovanie obyvateľov z týchto život ohrozujúcich lokalít zároveň musí zahŕňať aj participáciu a aktívnu komunikáciu s obcou, ale aj širokou verejnosťou, aby sa predišlo akémukoľvek prehlbovaniu predsudkov. A následne, problematiku vzdelávania, zdravia, zamestnanosti a bývania riešiť súčasne a koordinovane.

Príležitosť takýchto radikálnych intervencií spočíva nielen v ochrane životov, zdravia a majetku, ale aj v obnove a budovaní širších vzťahov v obci. Nehovoriac o ekonomických výhodách v dlhodobom meradle. Ako ukázala štúdia Marcinčin et Marcinčinová (2009)³, je možné vyrátať návratnosť takýchto intervencií aj v podobe dlhodobých nákladov na zmierňovanie následkov chudoby, environmentálnych následkov ako aj neparticipáciu MRK na trhu práce.

Záver

V obzvlášť závažných prípadoch environmentálnej záťaže a hrozby straty ľudských životov, zdravia a majetku v kombinácii s následkami generačne chudoby, nie je napriek existujúcej legislatíve, úprimnej snahe príslušných obcí a štandardným nástrojom možné, aby si obce v takýchto prípadoch pomohli samy. Na troch príkladoch obcí Kolačkov, Rudňany a Plavecký Štvrtok, bolo demonštrované, že kombinácia viacerých faktorov ako aj veľkosť komunity predstavuje pre obce neriešiteľnosť situácie. Riešenia si vyžadujú systematické kroky a úsilie, ktoré sú v doterajšej histórii Slovenska bezprecedentné. Zároveň by takéto nebývalé intervencie zo strany štátu koordinované VÚC mohli priniesť do najviac znevýhodnených regiónov investície, ktoré by neriešili len problematiku bývania, ale mali by aj efekt na rovnako závažnú situáciu v oblastiach zdravia, vzdelávania a zamestnanosti. Na druhej strane dlhodobé neriešenie a ignorovanie tejto situácie si vyžiada stále stúpajúce náklady na zmierňovanie dopadov generačnej chudoby v týchto obciach a replikovanie týchto negatívnych dôsledkov na ďalšie generácie. Taktiež hrozí už niekoľko krát spomínané riziko priamo ohrozujúce životy obyvateľov v MRK.

Zoznam použitých zdrojov

Ravasz, A. et al. (2020). *Atlas rómskych komunít*. Bratislava: Vydavateľstvo Veda.

Marcinčin et Marcinčinová (2009). *Cost of non-inclusion*. Dostupné na: [2_cost_of_non_inclusion \(iz.sk\)](#)

Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení

³Marcinčin et Marcinčinová (2009). *Cost of non-inclusion*. Dostupné na: [2_cost_of_non_inclusion \(iz.sk\)](#)